

HAJAGOS JÓZSEF

Török Ignác tevékenysége Komárom védelmének megszervezésében

Az ötvenhárom éves Török Ignác mérnökkari alezredest 1848 szeptemberében – a Magyarország és Ausztria közötti küzdelem megindulásakor – helyezték át a horvátországi Károlyvárosból Komáromba erődítési igazgatónak.

Ekkor már hosszú, tapasztalatokban gazdag szakmai pálya állt mögötte. A bécsi hadmérnöki akadémiát 1816-ban végezte el, majd hadmérnökként a Habsburg Birodalom különböző helyein teljesített szolgálatot. 1816–1817-ben Bécs, 1817–1822-ben Peschiera, 1822-ben Peitelstein, 1822–1827-ben Velence, 1827–1831-ben Komárom volt az állomáshelye. Első komáromi szolgálata alatt 3 hónap után Lipótvárra rendelték, ahol 11 hónapig tartózkodott. Innen szintén 11 hónapra visszakerült Komáromba. Ezután 6 hónapra Galíciába rendelték (1830–1831), ahol a mislenicei és andrichai sáncok építésében vett részt. Ezután ismét Komáromban szolgált 6 hónapig majd innen Észak-Itáliába került, 1831–1832-ben Veronában, majd 1837-ig az árkaszttestület Észak-Itáliába kikülönített századába beosztva Piacenzában (Pármai Hercegség) és Mantovában szolgált. 1837–1839-ben a galíciai Tarnówa osztották be. Időközben 1818-ban előléptették főhadnaggyá, 1823-ban alszázadossá, 1830-ban pedig főszázadossá. Peschiera, Komárom, Lipótvár, Verona és Mantova a várerődítések, Velence a hadikikötő erődítése, míg első galíciai szolgálata a sánctáborok készítése terén nyújtott számára gyakorlati ismereteket.

Tarnówból 1839 májusában áthelyezték a Magyar Nemesi Testőrséghez, ahol az „Ideiglenes és tartós erődítések” tanára lett, alörmeisteri beosztása megfelelt a hadsereg századosi rendfokozatának. A korábban elsősorban udvari protokolláris őrszolgálatot ellátó testőrséget 1837–1838-ban gróf Haller Ferenc testőr-alkapitány javaslatára átszervezték, ettől kezdve a testőrök magasabb szintű tisztképzésben is részesültek. A testőrséghez történő áthelyezés szakmai elismerést is jelentett tehát Török Ignác számára a kitüntetett udvari szolgálat mellett. A testőrségnél eltöltött szolgálati évei (1839–1846) alatt az 1848–1849-es szabadságharcnak több mint ötven tisztjét tanította, például Görgei Artúr és Klapka György tábornokokat, Máriássy János és Korponay János ezredeseket, valamint Krivácsy József alezredest is, az utóbbi Komáromban – még tüzérszázadosként – hónapokig Török alárendeltje lett. A testőrség oktatói között volt az érintett időszakban Répásy Mihály és Csepely János is, az előbbi a szabadságharcban szintén tábornokként, míg az utóbbi őrnagyként, majd alezredestként a Komárom városi nemzetőrség parancsnoka lett. Török Ignácot alörmeisteri beosztásának megtartása mellett 1841-ben előléptették mérnökkari őrnaggyá.

1846 áprilisában visszahelyezték a mérnökarba, és Galíciába, a leMBERGI erődítési igazgatósághoz osztották be. Innen 1848 februárjában került át a horvátországi Károlyvárosba erődítési igazgatónak, és előléptették alezredesté. 1848. augusztus 6-án előbb Aradra, majd – a korábbi elhatározást megváltoztatva – Komáromba rendelték erődítési

igazgatónak, ahol nyugdíjba vonuló egykori akadémiai évfolyamtársától, báró Karl Schaurath alezredestől kellett átvennie beosztását.¹

Komárom 1848 őszét megelőző állapotában is a Habsburg Birodalom (és természetesen Magyarország) legkiterjedtebb erődjei közé tartozott. Az elhanyagolt Öreg- és Újvárat 1808–1809-ben állították helyre, és ekkor készültek el a Vág- és a Duna-hídfő (Csillagsánc) erődítményei is. Ideiglenesen földsáncokkal a monostori Homokhegyet is megerősítették, illetve a Csallóköz irányából is biztosították. Az erődítési munkálatoknak az volt a célja, hogy létrehozzák a birodalom legjelentősebb raktárbázis erődítményrendszerét, amelynek 200 000 fős hadsereg befogadására is alkalmasnak kellett lennie. Ugyanakkor a haderő dunai partváltásait és ennek révén a hadműveletek támogatását is lehetővé kellett tennie. A célok megvalósítására további nagyszabású terveket dolgoztak ki, ezek megvalósítását azonban a napóleoni háborúk lezárulása félbeszakította. A terveket többször átdolgozták, a tervezett erődöket kisebb haderő befogadására méretezték, de az elképzelésekből 1848-ig kevés valósult meg. 1810-ben egy hatalmas laktanya, 1815-ben pedig egy parancsnoki épület létesült az Újvárbán. 1827-től 1839-ig tartott az Öregvár korszerűsítése, amely során a raktározási célokra alkalmasabb kazamatarendszert is kapott. (A munkálatokban részt vett első komáromi szolgálata idején Török Ignác is.) 1833-tól kezdték meg a Nádor-vonal állandó jelleggel történő kiépítését, amely során öt bástyával és az azokat összekötő falakkal zárták le az erődítményrendszert a Csallóköz felől. Ennek a legészakabbi, V. bástyája 1848 szeptemberében még nem volt befejezve. 1839-ben Pflügl mérnökkari százados elkészítette a Dunától délre állandó jelleggel megvalósítandó monostori és újszónyi sáncok tervét is, de azokat 1848-ig nem kezdték el építeni.²

A magyar kormány 1848. június 18-án intézkedett a vár biztosításáról. A kormányzat elképzelése szerint Komáromban 15 000 fős helyőrség elhelyezését és számára négy hónapra elegendő élelmiszer raktározását kell megoldani. Az elvégzendő munkálatokról és a szükséges költségekről báró Karl Schaurath alezredestől, mérnökkari igazgató elkészítette a kért tervezetet. Véleménye szerint a meglévő „bombamentes” helyiségek (épületek, kazamaták) szükség szerint elegendőek a tervezett nagyságú helyőrség számára. Amennyiben a két hídfőerődben is elkészítik a régóta tervezett blokkházakat, akkor a helyőrség szolgálaton kívüli része is biztos fedezékben pihenhet. Az erődítési munkák közül a mellvédek, a lőpadok, utak, gyülekező helyek felújítását, illetve újabbak kialakítását, a hídfőerődökben a szükséges cölöpzetek elkészítését tartotta a legfontosabbnak. Ezek elvégzését három hónap alatt vélte megvalósíthatónak. Az erődítési munkálatokra 1 200 000 forintot, a tüzérség fejlesztésére 100 000 forintot kért. Az élelmezési hivatal a készlet felhalmozására 934 000 forintot igényelt.³ A szükséges munkálatokból szeptemberig alig valósult meg valami.

¹ KA Conduite-Listen. Karton 52 Ingenier-Corps. Fasc 72/I. No. 199. Vidos Géza: *Nemescsói Török Ignác tábornok*. Székesfehérvár, 1941. 1–14. Hajagos József: *Török Ignác, a szabadságharc hadmérnök vértanúja*. In: Egy küzdelmes év katonái. Mátrai Tanulmányok. Szerkesztette Horváth László. Gyöngyös, 1998. 125–130.

² Az 1809-es erődítési munkálatokról lásd: Csikány Tamás: *Komárom, a szűz vár – 1809*. Budapest, 2012. Az erődítményrendszer egészének kiépülésére lásd: Gráfel Lajos: *A komáromi erődrendszer a hadtörténeti várépítéssel tükrében*. In: Komárom és Klapka György 1848/49-ben. Az 1. Komáromi Napok alkalmából rendezett tudományos tanácskozás előadásai, 1992. április 26. Komárom, é. n. 11–26.; Gráfel Lajos: *Nec arte Nec Marte – a komáromi erődrendszer*. Komárom, 1999.; *Komárom katonaváros*, 25. (www.Habsburg.org.hu/files/hti_szakmai/monostori_komarom-pdf).

³ Szinnyei József: *Komárom 1848-49-ben*. Budapest, 1887. 9–10.; *Komárom katonaváros*, 27–28. (www.Habsburg.org.hu/files/hti_szakmai/monostori_komarom-pdf).

Török Ignác megérkezése egybeesett az erődítmény magyar kézre kerülésével. Az 1848 tavaszán a helyőrséget képező 3 zászlóaljból kettőt elvezényeltek a Délvidékre a szerb lázadók ellen harcoló erőkhöz. Szeptember közepén mindössze a 62. (Turszky) gyalogezred 1. zászlóalja (körülbelül 360 fő) és az 5. (Belvardo) tüzérezred körülbelül 50 katonája tartózkodott a belső erődítményekben. Ezek az őrszolgálat ellátására is elégtelenek voltak, így a vár parancsnoka, báró Friedrich Wilhelm Mertz altábornagy arra kényszerült, hogy esztergomi és komáromi nemzetőröket fogadjon be az Öreg- és az Újvárba. Az újabb és újabb nemzetőri csapatok befogadásával szeptember 24-re gyakorlatilag magyar ellenőrzés alá kerültek a belső erődítmények is. Az idős Mertz, aki a magyar kormányzat parancsait a megelőző hónapokban csak kényszerből teljesítette, belátta, hogy megbízható csapatoktól megfosztva képtelen az erődítményt megtartani a császár hűségén. Szorult helyzetéből nyugdíjazását kérve igyekezett megszabadulni. Erre végül szeptemberben megkapta az engedélyt a magyar és az osztrák hadügyminisztériumtól is. Távozására szeptember 28-án került sor. Ideiglenesen a megérkező Török Ignácnak adta át a vár parancsnokságát, mert a lemondások és nyugdíjba vonulások következtében ő lett az erődítmény rangidős tisztje. A magyar kormány azonban erre a posztra báró Majthényi István alezredest kívánta állítani, aki már szeptember 10-e óta a várban tartózkodott, s aki a nemzetőrökre támaszkodva egyre inkább átvette az irányítást a belső erődökben is. A helyzetet átlátva Török Ignác átadta neki a várparancsnokságot, ugyanakkor ténylegesen is átvette az erődítési igazgatóságot.⁴

Majthényi és Török ettől kezdve saját beosztásukban igyekeztek mindent megtenni az erődítményrendszer védelme érdekében. Lövegeket állítottak fel, elsősorban a dunai hídfőerődben, amit Jellačić csapatainak az esetleges megjelenése tett szükségessé. Mindenütt elkezdtek a szükséges földmunkák végzését és a felújításokat. A dunai hídfőerődön kívül gyenge pontnak számított a vág-dunai hídfőerőd is, melynek a felszereléséhez, felfegyverzéséhez szükséges pénz kiutalását szeptember 28-án kérte a hadügyminisztérium a pénzügyminisztériumtól.⁵

A komáromi erődítési igazgatóság más esetben is komoly pénzügyi hiánnyal küszködött. Török Ignác október 14-én a pénzügyminisztérium által még augusztusban kiutalt 16 000 forint 3600 forintot kitevő hátralékát sürgette a várerődítés számára, melynek elmaradása a munkálatok félbeszakítását eredményezheti. A munkák leállása leginkább a Nádor-vonal félkész állapotban lévő V. bástyáját fenyegette. Problémát jelentett az aprópénz hiánya is. Október 13-án Majthényinak írt jelentésében 1-2 forintos bankjegyeket, illetve ezüst 20 krajcárosokat igényelt, mert „a munkások az 5 ft-os bankjegyeket nehezen tudják váltani, hiszen az itteni nagy tűzvész [szeptember 17-én – H. J.] miatt a kereskedők és iparosok igen keveset vagy egyáltalán nem keresnek. Így a legjobb akaratuk szerint sem tudnak pénzt váltani – ezáltal viták, nézeteltérések támadhatnak a munkások között.”⁶

Bár Török Ignácot kezdetben sokan bizalmatlanul fogadták – jórészt azért mert nem ismerték és a magyar hatóságoktól függetlenül helyezték Komáromba – munkája révén egyre jobban elfogadtatta magát a katonai és polgári hatóságokkal. Az Országos Honvédelmi Bizottmány kérésére Sárközy József Komárom városi kormánybiztosnak kellett róla biztos információkat gyűjteni, és ő már azt jelentette, hogy Török magyar érzelmű, megbízható és kiváló képességű hadmérnök. Az utóbbit megerősítette Schilling Boldizsár ezredes,

⁴ Szinnyei: *Komárom 1848-49-ben*, 10–31.; Hermann Róbert: *Klapka György tevékenysége 1848 márciusától 1849 elejéig*. In: *Komárom és Klapka György 1848/49-ben*, 48–50.; Hajagos: *Török Ignác*, 127–128.

⁵ MOL H 75 HM Ált. ir. 1848:5696.

⁶ MOL H 2 OHB 1848:1598.

budai erődítési főigazgató is, aki a császári hadsereg hadmérnöki főigazgatósága számára október 30-án szolgálati jellemzést készített Török Ignácról. Ez tartalmazta, hogy kiválóan alkalmas erődítési munkálatok irányítására. (Korábban Lembergben Schilling – még alezredesként – Török Ignác közvetlen előjárója volt helyi erődítési igazgatóként.)⁷

Az, hogy Komáromban egy magas rangú, kiváló képzettségű hadmérnök teljesít szolgálatot, hamarosan fontossá vált a magyar kormányzat számára is. A hadügyminisztérium a meglévő tervek alapján már október végén elrendelte Komárom további erődítését, ami elsősorban a Dunától délre tervezett erődítmények, sáncok megépítését jelentette, az október 30-i schwechati vereség után ugyanis számolni kellett a császári erők támadásával. A magyar katonai vezetés Pozsonyt védhetetlennek tartotta, ez is szükségessé tette Komárom további megerősítését, felkészítését egy esetleges ostrom visszaverésére, noha a megelőző hónapokban leginkább újabb csapatok felszerelési bázisaként játszott szerepet.

November 5-én Mészáros Lázár hadügyminiszter és báró Hrabovszky János altábornagy, budai főhadparancsnok helyszíni szemlére érkeztek Komáromba. Ennek alapján Mészáros Lázár az OHB-nak írt jelentésében módosítani kívánta az elrendelt erődítési munkálatokat. A déli védműveknél fontosabbnak tartotta a Nádor-vonal befejezését, valamint az Apály-sziget és a Vág-vonal megerősítését. A monostori és az újszónyi sáncok elkészítését a rendelkezésre álló idő alatt kivihetetlennek minősítette. Mészáros észrevételei hasonlóságot mutatnak Török Ignác aradi hadbírósi jegyzőkönyvének azon részletével, mely szerint ő ellenvéleményt nyújtott be a Monostor-hegy, valamint a Duna jobb partjának megerősítése ellen. Ez alapján joggal feltételezhetjük, hogy Mészáros kifogásai Töröktől származhattak. Az OHB azonban ragaszkodott a Dunától délre tervezett erődítések elkészítéséhez, amelyeknek 50 000 fős haderő befogadására is alkalmasnak kellett lenniük.⁸

A komáromi erődítési igazgatóság általános viszonyok között 5-6 hadmérnökből, ugyanannyi számvevőszéki hivatalnokból és népes segédszemélyzetből (pallérok, kút-, zsilip-, árkázmesterek, sáncizedesek, ácsok) állt. A kilépések és elvezénylések következtében Török Ignác október elején egyedül volt hadmérnökként Komáromban, s az odavezényelt tiszteléből (Franz Heinrich százados, báró Clauer Adolf, Baranyai József, Popparich Károly főhadnagyok) október–november folyamán egy új mérnökkari testületet kellett szerveznie. November közepén rövid időre visszakerült a testületbe a korábban ott szolgáló Szabó István főhadnagy is. December végén három korábbi polgári mérnökkel (Dobner János százados, Mazur Pál főhadnagy, Rothbauer Antal hadnagy), 1849 januárjában újabb két fővel (Thaly Zsigmond százados, Kallinger Izidor hadnagy) bővült a hadmérnöki testület. A várerődítésnél tevékenykedett az eredetileg tüzerként ott szolgáló Johann May százados is. Az OHB által elrendelt erődítési munkálatokban Török irányításával May, Heinrich, Clauer, Szabó, Baranyai és Popparich vettek részt.⁹

Török nagy eréllyel kezdte meg az elrendelt munkálatok végrehajtását. A szükséges napi 3000 fős munkaerőt az OHB jórészt a környező településekről és vármegyékből biztosította, de az is előfordult, hogy távolabbi helyekről, például Abaúj vármegyéből érkeztek munkások.¹⁰ A munkálatok előrehaladásáról Kossuth november 29-én elismerően írt a vár

⁷ MOL H 2 OHB 1848:1072.; KA Conduite-Listen. Karton 52 Ingenier-Corps. Fasc 72/I. No. 199.; Vidos: *Nemescsói Török Ignác tábormok*, 14–15.

⁸ MOL H 2 OHB 1848:2530.; Vidos: *Nemescsói Török Ignác tábormok*, 21–22.; Hajagos: *Török Ignác*, 128–129.

⁹ Hajagos: *Török Ignác*, 129–130.; Szabó István jelenlétéről Török Ignác 1848. november 30-i jelentése – MOL H 2 OHB 1848:4382.

¹⁰ MOL H 2 OHB 1848:2530., 2615., 2685., 4124.

parancsnokának, az időközben tábornokká előléptetett Majthényinak. A levélben azt is közölte, hogy Törököt érdemei elismeréséül ezredessé léptette elő, ugyanakkor elrendelte a Nádor-vonal Vágra csatlakozó szárnyának a megépítését, valamint folytatásaként a Vág-vonal megerősítését.¹¹

Török 1849. december 2-án tett jelentést a munkálatokról az OHB-nak. Ebben leírta, hogy reményei szerint néhány napon belül használhatók lesznek a Duna jobb partján épülő sáncok, amelyek földmunkái már majdnem készen vannak, kivéve a hídfőerődhez (Csillagsánc) legközelebb eső X. számút. Az ácsmunkákról jelentette, hogy azok elkészülte még sok időt igényel. Beszámolt a szeptemberi tűzvészben leégett háztetők kijavításáról, lovassági tanyák és a város által kivitelezett jégtörők készítéséről is. A november 29-én elrendelt erődítési munkálatok terveinek az elkészítésével May századost bízta meg, s a kivitelezéshez újabb 1200 munkást kért.¹² December 23-án újabb jelentést küldött az OHB-nak. Ebben jelentette, hogy az újszónyi sáncok közül az I., II., III., IV. és V. számú csekély ácsmunka kivételével készen van, a VI. számún pedig már kevés tennivaló van. Jelentette azt is, hogy a karácsonyi ünnepek alatt az újszónyi sáncok építése szünetelni fog, mert ezekre a napokra nem tudtak munkásokat biztosítani. Az itteni munkálatok befejezéséhez egyébként még tíz-tizenkét napra van szükség. A Nádor-vonal Vágra csatlakozó szárnyáról azt jelentette, hogy mellvédjét felmagasították, s ágyúállásokkal látták el. A Vág-vonalon sánckosarakat készítettek, amelyeket mellvédekkel láttak el, s a sánckosarakat földtöltésekkel kötötték össze. Itt a munkálatok karácsonykor is folytatódtak, mert 600 esztergomi napszámos az ünnepek alatt is vállalta a munkát. Az elvégzett munkán túl Török beszámolt aggodalmairól is. Véleménye szerint ha a még teljesen be nem fejezett erődítmények az ellenség kezére kerülnek, az nagy károkat okozhat Komáromnak.¹³

Török aggodalmai nem voltak alaptalanok. A császári főerők támadása december közepén indult meg a Duna mentén, amely elől a magyar csapatok kénytelenek voltak visszavonulni. A december 16-i nagyszombati vereség után a Duna északi partján visszavonuló alakulatok december 19-én érték el Komáromot. Közülük Kosztolányi Mór alezredes dandárja Komáromban maradt a várórség megerősítéséül, a többi csatlakozott Görgei tábornok hadtestéhez. Az erődítmény december 29-én – a bábolnai ütközet másnapján – került harcérintkezésbe a császári csapatokkal, vagyis a Török által szükségesnek vélt tíz-tizenkét nap nem állt rendelkezésre az újszónyi és monostor-hegyi sáncok befejezésére. A jobb parti erődítési munkálatok kényszerű félbeszakításán kívül súlyos problémát jelentett a várpáncsnok személye is. Az események súlyosra fordulásával az OHB, személy szerint Kosuth bizalmi emberének számító Majthényi tábornok elbizonytalanodott, korábbi határozottságát elveszítette. A főváros január eleji feladása után reménytelennek ítélte a magára hagyott erődítmény helyzetét, nyolc napnál tovább nem tartotta azt védhetőnek. Az a benyomása alakult ki, hogy a politikusok távozása Pestről nem más, mint menekülés, s őt Komáromban sorsára hagyták. Így a vár vezető beosztású tisztjeivel együtt megfogalmazott, a vár feladását követelő felszólításokra adott elutasító válaszok ellenére a küzdelmet elveszítettnek, befejezettnek tartotta, s ebből kiindulva az 1849. január 7-i haditanácson lemondott tisztségéről.¹⁴

¹¹ Kossuth Lajos *Összes Munkái*. Sajtó alá rendezte Barta István. Budapest, 1952. 13. köt. 589.

¹² MOL H 2 OHB 1848:4627.

¹³ MOL H 2 OHB 1848:6659.

¹⁴ Szinnyei: *Komárom 1848-49-ben*, 68.; Komáromi Értesítő 1849. február 26., 27., a haditanács január 7-i jelentése Majthényi lemondásáról: MOL H 2 OHB 1849:361.; Hajagos: *Török Ignác*, 133., 152.

A megüresedett várparancsnoki tisztséget ideiglenesen azonnal be kellett tölteni valakivel az OHB végleges intézkedéséig. Beosztásánál fogva elsősorban a várórség parancsnoka, Kosztolányi Mór alezredes jöhetett szóba, őt azonban rangban megelőzték Török Ignác és Meszlényi Jenő ezredek. Kettejük közül Török volt a rangidős, a térparancsnoki tisztséget betöltő Meszlényi – Kossuth sógora – azonban jobban bírta az OHB bizalmát. Kosztolányi és több magas rangú tiszt rábeszélése nyomán végül Török Ignác vállalta el ideiglenesen a várparancsnokságot, s erről a vár haditanácsa január 7-i jelentésében tájékoztatta az OHB-t.¹⁵ A jelentéssel a futár, Komáromy István százados január 13-án ért Debrecenbe, és Kossuth még ezen a napon Meszlényi Jenő ezredest nevezte ki várparancsnokká. A kinevezési rendelettel a futár január 19-én érkezett vissza Komáromba. A haditanács másnapi ülésén azonban Meszlényi nem vállalta a parancsnokságot, így továbbra is Török maradt a parancsnok. A haditanács erről még aznap jelentést tett az OHB-nak, s ebben kiemelték, hogy „a várparancsnok többszöri változtatása mind ellenségünk, mind saját ügyünk tekintetében ártalmas hatású volna [...], de különben is Török Ignác érdemes és lelkes mérnökkari ezredes úrban összpontosulván a közbizalom, kérjük a tisztelt Bizottmányt, méltóztassék nevezett ezredes urat utólagos királyi jóváhagyás reményében tábornok és itteni várparancsnokul kinevezni...” Török a haditanács jelentését kiegészítette a vár védelmi állapotának leírásával, és reagált a Kossuth által még Majthényinak címzett január 4-i levélre, amely nyilatkozásra szólította fel a tiszteket arról, „hogy Komárom várát semmi körülmények közt soha nemcsak föl nem adják, de utolsó emberig védeni fogják rendíthetetlenül”. Török a védelmi hiányosságok és problémák felsorolása után a következőkkel zárta jelentését: „...igaz, mindezek mellett vannak segedelmek, az itt levő hadsereggel sokat lehet tenni és egy hatalmas ellenségnek is erélyesen ellenállni, s neki minden esetre igen sok kárt okozni. – Megelégedhetik tehát a tisztelt Honvédelmi Bizottmány, ha egy igaz hazafi annyit ígér, hogy a várat minden kitelhető erővel a végpillanatig oltalmazandja.”¹⁶

A haditanács jelentésével Thaly Zsigmond százados indult Debrecenbe. Kossuth a jelentés árvétele után hozzájárult Török várparancsnoki kinevezéséhez, s január 28-i dátummal előléptették tábornokká is. A komáromi haditanácshoz írt január 29-i válaszában pedig hangot adott megelégedésének, hogy az új várparancsnok és „a várórségi haditanács között a kölcsönös bizodalomnak azon őszinte kapcsolatát látja fennforogni, mely a nemzet azon főkincsének, mely a kormány által önök hű kezeire van bízva, biztosítását foglalja magába [...] Török tábornok azon nyilatkozatával, hogy a várat minden kitelhető erővel a végpillanatig oltalmazandja, a honvédelmi bizottmány teljesen meg van elégedve”. Török előléptetésekor Kossuth kinevezte Puky Miklóst Komárom vármegye kormánybiztosává, mivel a korábbi kormánybiztosok január közepén beosztásukat odahagyva eltávoztak a városból.¹⁷ Thaly a kinevezési okirattal és az új kormánybiztossal február 4-én érkezett vissza Komáromba.

Török várparancsnoki teendőit január 7-étől az erődítmény haditanácsára támaszkodva látta el, amely a szakterületek vezetőiből és a magasabb beosztású csapattisztekből állt. Március 13-tól emellett megalakult a Várvédelmi Bizottmány, amelybe bekerült Puky Mik-

¹⁵ MOL H 2 OHB 1849:361.

¹⁶ A haditanács január 20-i jelentése MOL H 2 OHB 1849:1164. Kossuth Majthényinak írt január 4-i utasítása MOL H 2 OHB 1849:41. *Kossuth Lajos Összes Munkái*. Sajtó alá rendezte Barta István. Budapest, 1953. 14. köt. 35–37.

¹⁷ MOL H 2 OHB 1849:1089. *Kossuth Lajos Összes Munkái*, 14. 267–269.

lós kormánybiztos is, többi tagja jórészt megegyezett a haditanácsával.¹⁸ A várórség körülbelül 11 000 főt tett ki, amit a következő alakulatok alkottak: a 2. (Sándor) gyalogezred III. zászlóaljja, a 34. (Porosz herceg) gyalogezred III. zászlóaljának két százada, a 7. honvédszászlóalj egy százada, a 15. honvédszászlóalj három százada, a 6-6 századból álló 18., 37., 40., 46., 57., 64., 70. és 71. honvédszászlóaljak, a 13. (Hunyadi) huszárezred egy százada, az 1. honvéd lovas üteg és a vartüzérség. Az utóbbi 300 darabot meghaladó különböző úrméretű lövegekkel rendelkezett. A várórség 4 dandárra volt felosztva.¹⁹

Január folyamán az erődítményrendszer körülzárása még nem volt teljes, mert a Vág felől február 7-ig nem mutatkoztak császári csapatok. Ramberg altábornagy parancsnoksága alatt mindössze két dandárnyi ellenséges erő tartózkodott Komárom környékén, amelyek létszáma 5-6000 fő volt. A védők több sikeres rajtaütést is végre tudtak hajtani ellenük, január 13-án és február 1-jén Nyárasdnál, február 6-án a csallóközi Eperjesnél, február 8-án Párkánynál. Ebben az időszakban a Duna és a Vág jeges áradása nagyobb gondot jelentett, mint az ellenség. Elsodorta a Dunán a várat a Csillagsáncsal összekötő hajóhidat a jégtörők ellenére, s veszélyeztette a kazamatákban tárolt élelmiszert is. Lipótvár 1849. február 2-án történt kapitulációjával kedvezőtlenebbé vált Komárom helyzete. Simunich altábornagy Lipótvárt ostromló csapatai csatlakoztak a körülzáró erőkhöz, és ezzel a Vág felől is bezárult az ostromgyűrű. Simunich átvette a körülzáró hadtest parancsnokságát, amelynek létszáma körülbelül 14 000 főre növekedett. A folyók áradása ugyan még március közepéig távol tartotta az ostromlókat, de azok ezt az időt felhasználták a dandárok közötti összeköttetések kiépítésére. Így egymást támogatva sikeresen visszaverték a várórség kitörési kísérleteit február 8-án Érsekújvárnál, február 12-én Ógyallánál, február 14-én, 17-én és 24-én Ószőnyénél, valamint február 22-23-án Hetényenél.²⁰ Komárom tényleges ostromára március közepétől került sor. Az ostromhoz szükséges tüzérségi állásokat március 17-től építették ki a monostori Homokhegyen, ahonnan március 20-tól kezdték meg a rendszeres ágyúzást és bombázást. Elsősorban a még szeptemberben tűzvész által sújtott várost lőtték, hogy a megfélemlített polgárok maguk kérjék a vár feladását. Az ostromsereg parancsnokságát március 30-tól átvevő báró Ludwig Welden tábornagy – az aznapi feladásra való felszólítás elutasítása után – elrendelte a Csillagsánc, majd másnap a Vág-vonal elleni támadást. Ezek kudarca után rendelkezett az újszónyi ostromágyú-telep elkészítéséről a Csillagsánc rendszeres lövetése érdekében. Ennek a módszeres ostromára törekedtek a továbbiakban.²¹

Töröknek mint a körülzárt, majd ostromlott erődítményrendszer parancsnokának számos feladatot kellett megoldania a haditanáccsal, majd később a Várvédelmi Bizottmány-nal együttműködve. Többek között ezek közé tartozott a vár erődítményeinek kiegészítése, felkészítése egy nagyobb szabású ostromra, új alakulatok szervezésével növelni a lovasságot és a műszaki csapatokat, gondoskodni a csapatok megfelelő felszereléséről. Biztosítani kellett a betegek elhelyezését, a kazamatákban tárolt élelmiszerkészlet megóvását, pótlását, ki

¹⁸ A haditanács tagjaira lásd MOL H 2 OHB 1849:361., 1089., a Várvédelmi Bizottmány tagjaira lásd Török Ignác Puky Miklóshoz írt március 13-i és március 17-i leveleit: MOL H 109 Puky Miklós kormánybiztos levelei 1. d. Közli Hajagos: *Török Ignác*, 179., 182.; Szinnyei: *Komárom 1848-49-ben*, 98.

¹⁹ A várórség február 14-i jegyzéke MOL H 2 OHB 1849:2690. Közli Hajagos: *Török Ignác*, 163.; Hajagos József: *Komárom 1848 szeptemberétől decembertig*. Életünk. Különszám. 1998. 538–539.

²⁰ Szinnyei: *Komárom 1848-49-ben*, 71., 97.; Kosztolányi Mór február 13-i jelentése MOL H 2 OHB 1849:2690. Közli: Hajagos: *Török Ignác*, 161–162.; Hajagos: *Török Ignác*, 135., 137.

²¹ Szinnyei: *Komárom 1848-49-ben*, 107–111.

kellett alakítani a polgári lakossággal való együttműködést, csökkenteni a sűrűlódásokat, feszültségeket, fenn kellett tartani a katonai fegyelmet. Mindeközben feladata volt az ellenség tevékenységének megfigyelése, akadályozása, valamint a vár és a várórség működéséhez szükséges pénzügyi fedezet biztosítása is. A következőkben Török Ignácnak a vár védelmi képességeinek a növelése és a pénzügyi fedezet biztosítása terén kifejtett tevékenységével foglalkozunk.

1849. január elején Komárom nem volt kellően felkészülve egy nagyobb szabású ostrom visszaverésére. A monostori hegy birtokában az ellenség ostromágyúival elérhette és rombolhatta a belső erődítményeket. A Duna befagyása esetén akár át is kelhettek volna, hiszen a Hadi-sziget és a Duna északi partja nem volt védművekkel ellátva. A két hídfőerőd sem volt megfelelően felkészítve, tüzérségi eszközökkel ellátva egy nagyobb ostrom visszaverésére. A Nádor-vonal északi csatlakozó szárnya és a Vág-vonal ideiglenes erődítési munkálatai a téli fagyok miatt nem fejeződtek be, egy ellenséges támadás könnyen be is vehette azokat. Északabbra az Apály-sziget felől is sebezhető volt az erődítmény. A hiányosságok és azok kiküszöbölésére teendő intézkedések a haditanácsi ülések rendszeres tárgyát képezték.

A hiányosságokról és azok veszélyéről Török Ignác az OHB-nak is beszámolt január 20-i jelentésben. A monostori hegyről várható ellenséges bombázás veszélyeinek a csökkentésére az Újvárban található kiterjedt laktanya és parancsnoki épületek fatetejének a leszedését és földdel való befedését javasolta. Ezt a későbbiekben jórészt meg is valósították, bár ez sok embert vett igénybe, és a szükséges földet is messziről kellett a helyszínre hordani. A kezdetektől törekedtek egy összefüggő tüzérségi tűzrendszer kialakítására, melynek érdekében egyre több löveget állítottak a falakra és a sáncokra. A Hadi-szigeten a kedvezőtlen téli időjárás ellenére is sáncok, tüzelőállások építését kezdték meg, amelyekbe később lövegeket is vontattak. A fagyott talaj miatt ezek a védelmi művek csak részben és hiányosan valósulhattak meg. A sziget megfelelő megerősítése a tényleges ostrom idején márciusban és áprilisban is folytatódott. Török a sziget és a város között állandó talphíd építését is elrendelte, s ennek irányításával március 19-én Mazur Pál századost és Rothbauer Antal hadnagyot bízta meg. Március 25-én már majdnem készként számolt be a talphídról Puky Miklósnak.²² A sziget nyugati csúcsának megerősítésére Török Thaly Zsigmond őrnagy tervét fogadta el Mack József tüzér alezredesével szemben. Thaly újabb mellvédek, ütegállások, mozsártelepek építését, előkészítését javasolta, továbbá a megközelítő utak védelmének a javítását. Ezzel szemben Mack a Nádor-vonal I. számú bástyájában, a szigeten és a belső erődítményekben felállított újabb nehézlövegek összefüggő tűzrendszerével akarta távol tartani az ellenséget a szigetre történő átkeléstől. Miután a császáriak Újszónyt is megszállták, szükségessé vált a sziget déli partjainak sáncokkal való megerősítése, melynek terveit Mack József készítette el. Jausz Imre őrnagy, szigetparancsnok április 9-én Pukyhoz írott leveléből azonban az tűnik ki, hogy a sáncokat meglehetősen hanyagul építették meg. Jausz szerint alacsonyak és vékonyak voltak, nem nyújtanak kellő védelmet sem az embereknek, sem az ágyúknak.²³ A Komáromot ábrázoló 1849-es haditérképek alapján a Duna északi partján is készültek különböző sáncok, lőállások.

A december végén félbehagyott Vág-vonali sáncok befejezését is elrendelte Török. Február 25-én azt kérte Pukytól, hogy szólítsa fel a komáromi lakosokat a sáncok építésében való segédkezésre. A szükséges munkaerő azonban a következő hetekben sem állt ki, mire

²² Hajagos: *Török Ignác*, 182., 183.

²³ Hajagos: *Török Ignác*, 144.; Jausz Imre április 9-i levele MOL H 109. Puky Miklós kormánybiztos iratai 2. d. 29-30.

Török március 7-én megismételte kérését. Gyakorlatilag ezt követően indultak meg itt a munkálatok.²⁴ A Vág-vonal védelmét szolgálta az a február 26-i intézkedés is, amely elrendelte a sáncoktól nem messze fekvő Zichy-major lerombolását, mivel akadályozta a sáncokból való tüzelést, és védelmet nyújthatott az előrenyomuló ellenségnek; hasonló okokból kivágták a környező fákat is. Ezen munkákat az ellenség közelsége miatt a katonaság végezte.²⁵ A Nádor-vonal biztosítása érdekében február 28-án elrendelték a Duna mentén a fokok átvágását, hogy a mélyebb területek elárasztása révén megnehezítsék az ellenség előrenyomulását a Csallóközben. Ily módon az ottani őrség létszáma is csökkenthető volt, egy részét máshol alkalmazhatták.²⁶

Komoly feladatot jelentett egy új hajóhíd elkészítése a vár és a Csillagsánc között, mivel a régít januárban elsodorta a jég. A híd építésének ötletét Török már február 20-án felvette Pukynak, s a következő napokban a kormánybiztos közvetítésével a város és a várparancsnokság meg is állapodott annak építéséről. A város vállalta a költségek meghitelezését, a hidanyagok jelentős részének és a munkaerőnek a biztosítását. Az erődítési igazgatóságra a hidanyag kiegészítése maradt. A híd építése március elején kezdődött el, melynek irányításával Török Mazur Pál századost bízta meg. Az ellenséges ostromkészületek előrehaladásával egyre sürgősebbé vált a híd mielőbbi befejezése, ami azonban lassan haladt. Ennek oka az építkezésen dolgozó ácsok és hajóépítők szétszéledése volt, akik nehezen viselték az egyre hevesebbé váló ellenséges ágyúzást, amely a városban is komoly károkat okozott. A károk ráadásul a várost is korábbi álláspontjának felülvizsgálatára készítették. Amtmann Jenő polgármester március 26-án arra kérte Puky Miklós kormánybiztos, hogy a hidat állami költségen építsék fel, Puky és Török azonban ragaszkodott a korábbi megállapodáshoz. A városi tanács április 3-án már arra szólította fel a kormánybiztos, hogy intézkedjen a hajóhídnak az ágyúzástól védett Vág vizébe való vontatásáról. Török a valós veszélyek ellenére ragaszkodott a hídépítés befejezéséhez, ami végül április 7-én el is készült. Nem sokáig vehették hasznát, mert április 12-én a császári tüzérség elsüllyesztette az egyik tartóhajóját, s ezáltal használhatatlanná vált.

Török egy állandó talphíd (tutajhíd) építését is szükségesnek tartotta a Vágon át az Apály-szigetre. Ez által növelni lehetett a blokkházakkal megerősített sziget védelmi képességeit. Az ebben való közreműködésre február 25-én kérte fel Puky kormánybiztos, s ez a híd a későbbiekben el is készült.²⁷

Miután a lakosságot egyre nehezebben lehetett bevonni az erődítési munkálatokba, a várparancsnokság márciusban elhatározta egy utászszázad felállítását, amelynek megszervezésével Baranyai József századost bízták meg. Az utászok sem tudták azonban fedezni a szükséges munkaerőt, így továbbra is próbálkozni kellett a polgári lakosság bevonásával, illetve egyre nagyobb mértékben őrszolgálatot nem teljesítő katonákkal végeztették el a szükséges teendőket.²⁸

A felsorolt műszaki munkákban Török Ignác fontos szerepet játszott. A terveket ugyan nem ő, hanem Johann May, Thaly Zsigmond, Mack József és Mazur Pál készítették, de célszerűségük és megvalósíthatóságuk elbírálásánál Töröké volt a döntő szó. Az erődítési tervekről a felsorolt személyekkel külön tanácskozásokon döntött, s komoly erőfeszítésébe ke-

²⁴ MOL H 109 Puky Miklós kormánybiztos iratai 1. d. 140., 201. Közli: Hajagos: *Török Ignác*, 169., 177.

²⁵ MOL H 109 Puky Miklós kormánybiztos iratai 1. d. Közli: Hajagos: *Török Ignác*, 170.

²⁶ MOL H 109 Puky Miklós kormánybiztos iratai 1. d. Közli: Hajagos: *Török Ignác*, 172–173.

²⁷ Hajagos: *Török Ignác*, 143.

²⁸ Szinnyei: *Komárom 1848-49-ben*, 78–82., 140.

rült, hogy biztosítani tudja a kivitelezésükhöz szükséges emberi, anyagi és nem utolsósorban pénzügyi erőforrásokat is.²⁹ Az erődítmény pénzügyi szükségleteinek biztosítása az erődítési feladatok megvalósításánál is nehezebbnek bizonyult. Az erre vonatkozó előzetes tervezések még 1848 őszén megindultak. Batthyány Lajos gróf 1848. szeptember 20-án 15 000 fős helyőrséget feltételezve rendelte el az erődítmény havi pénzügyi szükségletének a kiszámítását, október 22-én az OHB már 20 000 fős hegyőrség féléves szükségleteinek a kiszámítására utasította a hadügyminisztériumot. Mammlicher Ferdinánd hadügyminiszteri tanácsos ezt a létszámot alapul véve csak az élelmezés fedezésére havi 154 972 forintot tartott szükségesnek. A tervezetnek megfelelően a következő hónapokban meg is indult az élelmiszerkészletek felhalmozása, és a vár különböző pénztárainak – erődítési, élelmezési, tüzéségi – feltöltése. Novemberben és decemberben 573 931 forintot fizetett ki a komáromi sőhivatal e pénztárak számára, ennek jelentős részét el is költötték élelmiszerek beszerzésére és az akkor zajló erődítési munkálatokra. A sőpénztáron keresztül fizették ki a várőrség havi illetményeit is, ami novemberben 76 247, míg decemberben 89 841 forintot tett ki.³⁰

Januártól kezdve azonban a sőhivatal számára a pénzügyminisztérium nem tudott újabb összegeket átutalni, így a meglehetősen lepadt várparancsnoksági pénztárakból kellett a szükséges katonai kiadásokat fedezni, melyek igen tetemesek voltak, csak januárban 144 986 forintot tettek ki. A nehézségek előre láthatók voltak, ezért a haditanács január 7-i jelentésében arra kérte az OHB-t, hogy a vár fenntartására legalább 200 000 forintot küldjön ezüstben vagy 1-2 forintos bankjegyekben. Az igényelt pénz megérkezéséig a kritikussá vált pénzügyi helyzetet úgy hidalták át, hogy Halassy Ede, Komárom megyei kormánybiztos 65 000 forint kölcsönt vett fel Komárom városától. A várparancsnokság a futár visszaérkezéséig csak 40 000 forintot tudott biztosítani a kiadásokra saját pénztáraiból, de enyhítette a pénzhíányt a január 13-i sikeres kitérés során a nádszegi sőhivatalból átvett 30 000 forint is. Komáromy István százados az igényelt 200 000 forint helyett azonban csak 150 000 forintot tudott hozni Debrecenből, azt is többnyire 100 forintos címletű bankjegyekben. Átmenetileg javult tehát a pénzügyi helyzet, s január 20-án azt jelentette a haditanács az OHB-nak, hogy a kapott pénz és a pénzmaradvány február végéig elegendő lesz. További könnyítést jelentett a Thaly Zsigmond által Debrecenből hozott 150 000 forint, amelynek felét egy új huszárosztály felállítására, a másik felét a várőrség kifizetésére kellett fordítani. Mindezek ismeretében Török február 9-i jelentésében már úgy vélte, hogy március 16-ig elegendő pénzzel rendelkeznek, hiszen a következő másfél hónapra a várőrség ellátására, a várerődítés és az élelmezési hivatal kiadásainak fedezésére, valamint a katonaság felruházására 317 762 forintra van szükségük.³¹

Komárom szoros körülzárása márciusban a pénzügyi helyzetet is jelentősen megnehezítette. Az április végéig igényelt pénz nem érkezett meg, mivel az azzal elindított futárok nem tudtak bejutni a várba. Ebben a helyzetben kényszermegoldásokra volt szükség. Török február 26-án arra szólította fel Puky Miklós kormánybiztos, hogy tegye meg a szükséges intézkedéseket a pénzellátásra. Puky a következő napokban a várban felhalmozott gabonakészletek egy részét eladta komáromi kereskedőknek, s ebből 56 000 forint bevételre tett szert. Fellner Antal állami gabonaügynökségi igazgatótól átvette a nála lévő 65 740 forintot, s pár ezer forintra árverezésekből is szert tettek. Az így előteremtett összegekből képesekké

²⁹ Szinnyei: *Komárom 1848-49-ben*, 106–107.

³⁰ Szinnyei: *Komárom 1848-49-ben*, 418–419., 422–424.; Hajagos: *Török Ignác*, 136.

³¹ Török 1849. február 9-i jelentése MOL H 2 OHB 1848:2689. Közli: Hajagos: *Török Ignác*, 158–159.; Hajagos: *Török Ignác*, 136.

váltak a márciusi és az április eleji kiadások fedezésére.³² Átmenetileg is nehezebben volt megoldható az aprópénzek hiánya. Török január 28-án arra utasította a sóházat, hogy csak fémpénzekért adhatják el a sót a vásárlóknak, így akarta elérni, hogy ezüst 20 krajcárosok nagyobb mennyiségben kerüljenek forgalomba. A rendeletet ellenezte a megyei és a városi vezetés is, mert azt hátrányosnak tartották a lakosságra nézve, továbbá célszerűtlennek is vélték az aprópénz forgalmának növelésére. Hosszadalmas vita után végül abban állapodtak meg, hogy fele-fele arányban fém- és papírpénzért kell értékesíteni a sót. A sóhivatali tisztségviselők ezek után valóban a sóeladás növekedéséről számoltak be, az így nyert kis címletű pénzek azonban csak enyhíthették, de meg nem oldhatták a nagycímletű papírpénzek felváltásának problémáját.³³

Az aprópénzek hiányát végül helyi szükségpénzek, hadipénzek nyomtatásával kívánták enyhíteni. E célból jött létre a Pénzváltás Ügyi Bizottmány, melynek tagjai Puky Miklós kormánybiztos, Amtmann Jenő polgármester, Katona Zsigmond városi képviselő, gróf Esterházy Pál alezredes és Thaly Zsigmond őrnagy lettek. A 8 krajcáros helyi pénz megtervezésével április 4-én Mazur Pál századost bízták meg, aki azt április 6-ra el is készítette. Ennek elfogadása után, április 11-én kezdték meg a nyomtatását a Siegler Antal nyomdatulajdonostól átvett kézisajtón.³⁴

A szükséges erődítési munkálatok elvégzése és a pénzügyi szükségletek biztosítása lehetővé tette, hogy Komárom kitarson a körülzárás, majd a tényleges ostrom időszakában. Török Ignác tehát jól vizsgázott mint várparancsnok, ugyanakkor nem tudta megakadályozni a tisztikaron belüli ellentétek kialakulását, melyek súlyos belső feszültségeket eredményeztek. Az okok között szerepelt a bezártság, de az is, hogy a kormányzat közel azonos posztra több személyt is kinevezett, akik között személyeskedésig menő torzsalkodás alakult ki. Ez okozott vizályt például Mack József alezredes és Krivácsy József százados között, akik az erődítmény tüzéségének szervezői, irányítói voltak. Az ellentétek másik gerjesztője Thaly Zsigmond volt, aki a haditanács futárjaként együtt érkezett vissza Debrecenből a kinevezett új kormánybiztossal, Puky Miklóssal. A helyi ismeretekkel nem rendelkező kormánybiztos teljesen Thaly befolyása alá került, aki viszont ellentétben állt a várórség parancsnokával, Kosztolányi Mórral és Török Ignác várparancsnokkal is. Thaly a Török várparancsnokságával megüresedett erődítési igazgatói beosztást magának akarta megszerezni, s ehhez elnyerte Puky támogatását. Török azonban nem sokra értékelte Thaly mérnöki képességeit, s vele szemben Franz Heinrich százados előléptetését és kinevezését szorgalmazta. Puky kérésére az OHB mégis Thalyt léptette elő őrnaggyá, aki az erődítési igazgatóság tényleges vezetését ennek ellenére sem tudta átvenni, mert Török továbbra is érvényesítette ott saját befolyását.

Török és Puky között komoly hatásköri vitákra is sor került, s jelentéseikben kölcsönösen felpanaszolták a másik tetteit az OHB-nak. Puky minden jószándéka ellenére részesévé vált a tisztek közötti intrikáknak. Kormánybiztosi hatáskörének túlzott érvényesítésére törekedett ott, ahol annak becsületét lejáratták elődei, akik a vészterhes napok bekövetkezésekor elhagyták Komáromot. Így Thalytól is befolyásoltan, a problémákat és hiányosságokat a valóságnál súlyosabbnak tüntette fel az OHB-nak írt február 14-i és 21-i jelentéseiben. Február 14-én többek között a következőket írta a várparancsnokról Kossuthnak: „...tudományosan mívelt katona, s véleményem szerint jó hazafi is, de annyira gyáva, hogy a dolgok legkisebb komoly állása úgy megzavarja, hogy esztét veszítve valóban megbetegszik, s

³² Szinnyei: *Komárom 1848-49-ben*, 421.; Hajagos: *Török Ignác*, 145., 170., 188., 189.

³³ MOL H 109 Puky Miklós kormánybiztos iratai 1. d. 25–28., 126–127., 130., 145., 197.

³⁴ Szénássy Zoltán: *Komárom ostroma 1849-ben*. Komárom, 1989. 141–142.

éppen a veszély pillanatában, ahol reá legtöbb szükség van, más gyámolítására van szüksége.” Nem hízelgőbbek február 21-i sorai sem. „Török egészen Kosztolányi kezében van, amaz gyáva, ez szemtelen, zsarnok, és katonai rendeleteiben ügyetlen...” Kossuth Törökbe vetett bizalmát azonban véglegesen talán a következő sorok ingatták meg: „...netalán történhető ostrom esetébe[n] a várparancsnokság, úgy látszik, hajlandó arra, hogy semmi beleszólásom ne lehessen [a védelmi kérdésekbe] még akkor is, ha ő capitulálni akarna – mit feltenni nem szabad –, de minden történhető a világon.”³⁵

Érthető, ha ilyen jelentések után Kossuth bizalma megingott Törökben és Kosztolányiban, s elkezdte keresni lehetséges utódaikat. Végül március 10-én várparancsnokká Guyon Richárdot, a várórség parancsnokává pedig Lenkey János ezredest nevezte ki, mindkettőjüket előléptetve tábornokká, ők azonban nem tudtak bejutni a körülzárt várba. Így a hazáruháással határos mulasztásokkal vádolt parancsnokoknak kellett helytállniuk a március közepétől meginduló tényleges ostrom közepette. Puky vádaskodásainak alaptalanságát legjobban éppen e nehéz körülmények közötti helytállásuk bizonyítja. Tették a feladatukat, úgy, hogy április 4-ig még leváltásukról sem értesültek.³⁶ Lenkey Jánosnak végül április 10-én sikerült bejutnia a várba, s másnap Török Ignác neki adta át a várparancsnokságot.³⁷

A Görgei vezette magyar főerők április 22-én északról, majd április 26-án délről is felmentették Komáromot. Török ezek után elutazott Debrecenbe. További megbízatásait mint magas rangú, nagy tapasztalatokkal rendelkező hadmérnök kapta. Őt bízták meg a magyar csapatok által május 21-én visszafoglalt budai vár erődítményeinek lebontására vonatkozó terv kidolgozásával, majd júniusban a Párkány és Esztergom környéki erődített hídfő terveinek az elkészítésével és a kivitelezés irányításával. Ezek után júliusban a szegedi sánctábor megépítésével, végül az aradi vár erődítményeinek a felülvizsgálatával foglalkozott. Beosztását tekintve a hadügyminisztérium mérnökkari főnökének, Gaál Miklós tábornoknak volt a helyettese, majd annak nyugalomba vonulása után 1849. július 24-től ő lett az említett osztály vezetője. Hadmérnöki tudása, tapasztalata minden beosztásában, megbízatásában megnyilvánult. A szabadságharc eseményeinek alakulása lehetetlenné tette, hogy a vezetésével készült sánctáborokat (Újszöny-Monostor, Párkány-Esztergom, Szeged) felhasználja a magyar katonai vezetés, de Komárom ostromra való felkészítésével és megvédésével így is maradandót alkotott.

³⁵ Puky február 14-i jelentése MOL H 2 OHB 1849:3600., Puky február 21-i jelentése MOL H 2 OHB 1849: 2803.

³⁶ Ekkor jutott be a várba a március 10-i kinevezéseket és más tudósításokat hozó futár.

³⁷ Kossuth március 10-én Töröknek írott levele MOL H 2 OHB 1849:3160. Közli: *Kossuth Lajos Összes Munkái*, XIV. 632–633.; Hajagos: *Török Ignác*, 146.

JÓZSEF HAJAGOS

Ignác Török's Role in Organizing the Defense of Komárom

After several years of service, Ignác Török arrived in Komárom as a fortification administrator with ample experiences in military engineering in September 1848. From 7 January till 11 April 1849, he was also the constable of the castle. The extensive fortification system was one of the most important storage fortresses of the Habsburg Empire, but was not built to withstand a real siege. On behalf of the National Defense Committee, it was Török's task as fortification administrator to build ramparts in the Újszóny and Monostor-hegy region. These, however, had not been completed by the time the imperial armies laid the assault. Beside the construction of fortifications south of the Danube, preparations for defending the castle against a siege were also started. This included setting about fortifying the northern side at the river Vág and the Apály island. The construction works continued even during the siege of Komárom. The capture of the mountain Monostor-hegy by the imperial army made it necessary to fortify the Hadi island on the Danube. They continuously tried to upgrade the artillery system in the fortification by deploying heavy cannons, while they also constructed several bridges on the Danube and the river Vág to support the movement of troops.

After consulting experts, it was Török who, as constable, made the decisions about the fortification works. He also managed to secure the funds necessary for the defense of the isolated fortress. It was due to his efforts that, from January 1849, Komárom could successfully withstand the attack of the imperial forces, which first circumvented then, from the middle of March, laid siege to the town. On 11 April 1849, he handed over his constable title to general János Lenkey, who had managed to get into Komárom. The Hungarian political and military leadership made use of his military engineering knowledge and experience later, too, for example, during the construction of a bridgehead near Esztergom and Párkány as well as a fortified camp in Szeged.